

Suvremena psihologija 16 (2013), 1, 63-82

Izvorni znanstveni članak - UDK 159.923.2

SPOLNE I REGIONALNE RAZLIKE U SKLONOSTI POZITIVNOSTI

Ivana Lučev

Institut za migracije i narodnosti
Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb
ivanalucev@gmail.com

Sažetak

Prema modelu prosudbi, opće zadovoljstvo životom i sklonost pozitivnosti trebale bi imati veći utjecaj na manje specifične domene zadovoljstva nego na specifične aspekte zadovoljstva, za koje se pretpostavlja da su pod većim utjecajem objektivnih relevantnih informacija. Izraženost opće sklonosti pozitivnosti varira od pojedinca do pojedinca, a utvrdilo se da se društva razlikuju prema sklonosti pozitivnosti (Diener, Napa Scollon, Oishi, Dzokoto i Suh, 2000). U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja zadovoljstva životom prikupljeni u razdoblju od 2009. do 2011. godine na ukupnom uzorku od 1298 stanovnika Hrvatske. Svi sudionici popunili su upitnik zadovoljstva životom općenito te pojedinih aspekata zadovoljstva odnosima s drugim ljudima i zdravlja te upitnik općih podataka. Na ukupnom uzorku i poduzorcima sudionika iz obalnih mjesta ($N = 448$) i kontinenta ($N = 293$) dobivena je dvofaktorska struktura upitnika zadovoljstva, dok su za sudionike iz Zagreba ($N = 233$) i s otoka ($N = 258$) utvrđena 3 odnosno 4 značajna faktora. Usporedbom razina zadovoljstva za globalne domene te odgovarajuće specifične aspekte zadovoljstva moguće je procijeniti sklonost pozitivnosti odnosno negativnosti. Opće zadovoljstvo uvršteno u regresijsku jednadžbu nakon zadovoljstva specifičnim aspektima objašnjava statistički značajan dodatni dio varijance zadovoljstva globalnom domenom odnosa s drugim ljudima za sve regionalne poduzorke, dok je za domenu zdravlja opće zadovoljstvo predviđalo značajan dodatni udio varijance zadovoljstva zdravljem općenito samo za uzorke iz Zagreba i s otoka. Kod sudionika iz Zagreba prisutna je sklonost pozitivnosti u procjenjivanju domene zdravlja, dok sudionici s otoka pokazuju sklonost negativnosti. Kod muških sudionika u većini regionalnih poduzoraka ova sklonost je bila manje izražena, osobito za domenu zadovoljstva zdravljem.

Ključne riječi: zadovoljstvo životom, model prosudbi, sklonost pozitivnosti

UVOD

Zadovoljstvo životom nije izravno uvjetovano objektivnom okolinom i zadovoljavanjem osnovnih potreba, već proizlazi iz interakcije ukupne psihološke struk-

ture pojedinca s fizičkom i društvenom okolinom u kojoj živi. Mjere subjektivne dobrobiti, tj. procjene zadovoljstva i sreće često se koriste kao indikatori stanja u društvu te kao informacija o stanju pojedinca, pa su ispitivanja procesa koji se nalaze u podlozi samoprocjena zadovoljstva i sreće te metrijskih karakteristika upitnika zadovoljstva važna za razumijevanje prirode podataka koje dobivamo primjenom takve metodologije.

U ovom radu prikazat ćemo rezultate istraživanja u kojem se primjenjivao upitnik zadovoljstva životom koji obuhvaća domene različite razine specifičnosti. Osim zadovoljstva životom općenito, zadovoljstva odnosima s drugim ljudima općenito te zadovoljstva zdravljem općenito, sudionici procjenjuju i zadovoljstvo specifičnim aspektima tih globalnih domena (zadovoljstvo odnosom s roditeljima, partnerom, djecom, prijateljima i suradnicima, te zadovoljstvo vlastitom pokretljivošću, otpornošću na bolesti, razinom energije, raspoloženjem i odsutnošću bolova). Skale zadovoljstva koje se inače koriste u istraživanjima subjektivne dobrobiti variraju po broju čestica i domena koje zahvaćaju, u skladu s pretpostavkama autora i ciljem istraživanja.

Primjenom upitnika zadovoljstva s različitim razinama specifičnosti, osim jednostavnog prikupljanja informacija o razinama zadovoljstva pojedinim aspektima života te životom općenito omogućava se i indirektna procjena opće sklonosti pozitivnosti koja je prisutna kod pojedinca ili skupine. Prema modelu prosudbi, opće zadovoljstvo životom i sklonost pozitivnosti trebale bi imati veći utjecaj na manje specifične domene zadovoljstva nego na specifične aspekte zadovoljstva za koje se pretpostavlja da su pod većim utjecajem objektivnih relevantnih informacija. Kosma, Stone i Stones (2000) smatraju da opća sklonost pozitivnosti u procjenama zadovoljstva funkcionira slično dimenzijama ličnosti i nalazi se u podlozi vremenske stabilnosti razine subjektivne dobrobiti.

Ovaj pristup primijenili su Oishi i Diener (2001) kad su u tri studije na studentima provjeravali pretpostavke modela opće pozitivnosti i modela prosudbi. Sudionici su davali procjene zadovoljstva za 5 globalnih domena za koje su autori smatrali da pokrivaju područja koja su važna za studente i 25 odgovarajućih specifičnih domena zadovoljstva na skali od 7 stupnjeva, a popunili su i skalu zadovoljstva životom od pet čestica (Diener, Emmons, Larsen i Griffin, 1985) i IPIP-50 upitnik, koji mjeri velikih pet dimenzija ličnosti (Goldberg, 1997). Razlike između procjena globalnih domena i procjena specifičnih aspekata zadovoljstva uglavnom su bile kao što su očekivali: globalne procjene bile su više od prosjeka za korespondentne specifične domene, za sve osim za društvene odnose. Za domenu koja zahvaća odnose s drugim ljudima prosjek specifičnih aspekata bio je viši od procjene globalne domene. Autori su pretpostavili da ako opće zadovoljstvo životom može objasniti dodatnu varijancu zadovoljstva globalnom domenom, to upućuje na to da zadovoljstvo globalnim domenama nije jednostavna suma zadovoljstva relevantnim specifičnim domenama, nego odražava i opće zadovoljstvo životom. Na temelju prosjeka zadovoljstva specifičnim domenama u regresijskoj analizi predviđali su rezultat za zado-

voljstvo odgovarajućom globalnom domenom, a u drugom koraku su kao prediktor u regresijsku jednadžbu uvrstili opće zadovoljstvo životom. U sljedećem koraku su u regresijsku jednadžbu uvrstili neuroticizam i ekstraverziju kao prediktore koji bi trebali objasniti dio povezanosti općeg zadovoljstva životom i zadovoljstva globalnom domenom. Pokazalo se da opće zadovoljstvo životom objašnjava statistički značajni dodatni dio varijance za zadovoljstvo odnosom s drugim ljudima (4,35%), pojam o sebi (16,43%) te obrazovanje (7,14%). Autori su prema teorijskom modelu očekivali povećavanje pozitivnosti procjene za općenitije domene, no u prvoj studiji razlika između procjene zadovoljstva globalnim i specifičnim domenama, premda statistički neznačajna pokazivala je obrnuti trend.

Količinu varijance procjene zadovoljstva globalnom domenom koja se ne može objasniti na temelju odgovarajućih specifičnih aspekata zadovoljstva, smatra se indikatorom sklonosti pozitivnosti. Što je procjena zadovoljstva globalnom domenom zadovoljstva veća od prosječne procjene zadovoljstva odgovarajućim specifičnim domenama, to je sklonost pozitivnosti veća. Ako je prosječna procjena specifičnih domena zadovoljstva veća od procjene zadovoljstva globalnom domenom, postoji sklonost umanjivanju procjena zadovoljstva, tj. sklonost negativnijim procjenama.

Izraženost opće sklonosti pozitivnosti varira od pojedinca do pojedinca, a utvrdilo se da se društva razlikuju prema sklonosti pozitivnosti. U ispitivanju Dienera i suradnika (2000) usporedila se izraženost sklonosti pozitivnosti mjerene putem rezidualnih vrijednosti, tj. varijance procjene zadovoljstva globalnim domenama koja se ne može objasniti zadovoljstvom odgovarajućim specifičnim domenama. U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 7167 studenata iz 41 države. Najviše razine sklonosti pozitivnosti utvrđene su za Puerto Rico, a najniže za Litvu i Koreju. Sklonost pozitivnosti bila je pozitivno povezana s procjenama idealne razine zadovoljstva te razinom općeg zadovoljstva životom koju su mjerili Skalom općeg zadovoljstva životom (Diener i sur., 1985), pa su autori zaključili da se varijacije u izraženosti sklonosti pozitivnim procjenama dijelom mogu objasniti kulturalnim utjecajima i društvenim normama o poželjnoj razini zadovoljstva.

Kako nema puno ranijih istraživanja koja su se bavila individualnim razlikama u okviru kognitivnih procesa koji se nalaze u podlozi procjena subjektivne dobrobiti, tj. utjecajem općenite sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti na način formiranja procjene zadovoljstva, smatrali smo da bi daljnja ispitivanja na ovom području mogla pružiti zanimljiv znanstveni doprinos. Prema uzoru na spomenute autore, pokušali smo osmisliti relativno kratak upitnik zadovoljstva koji zahvaća različite razine specifičnosti domena koje sudionik procjenjuje te osim samih razina zadovoljstva potencijalno pruža i indirektnu informaciju o individualnim sklonostima pozitivnosti. Odabrali smo globalne domene odnosa s drugim ljudima i zdravlja jer predstavljaju područja života relevantna za opću dobrobit pojedinca. Osim toga, željeli smo provjeriti u kojoj će se mjeri utjecaj sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti pokazati na primjeru domene zadovoljstva zdravljem, koja nije korištena u ranijim istraživanjima unutar opisane paradigme.

Spolne razlike u subjektivnoj kvaliteti života obično su neznčajne, ili relativno male, a istraživanja u kojima su nađene statistički značajne spolne razlike dala su nekonzistentne rezultate (Pastuović, Kolesarić i Krizmanić, 1995; Ryff, 1995; Ryff, Magee, Kling i Wing, 1999; Novo, 2003; Wahl, Rustoen, Hanestad, Lerdal i Moum, 2004; Martinis, 2005). Budući da postoje spolne razlike u osobinama ličnosti povezanima sa zadovoljstvom koje se prilično konzistentno pojavljuju u istraživanjima (Costa, Terracciano, McCrae, 2001), smatrali smo da bi bilo zanimljivo provjeriti postoje li spolne razlike u dispozicijskoj sklonosti pozitivnosti.

Cilj istraživanja je ispitati postojanje spolnih i regionalnih razlika u izraženosti sklonosti pozitivnosti hrvatskih sudionika.

POSTUPAK I SUDIONICI

Uzorak istraživanja obuhvatio je punoljetne osobe koje žive u različitim hrvatskim županijama, a podaci su prikupljeni u razdoblju od 2009. do 2011. godine. U konačnom uzorku nalazilo se ukupno 1298 sudionika (667 žena i 631 muškarac). Dobni raspon bio je od 18 do 92 godine, uz prosjek od $M = 42,93$ i raspršenje $SD = 16,32$.

Sudionici su zamoljeni da sudjeluju u ispitivanju zadovoljstva životom. Rečeno im je da je istraživanje u potpunosti anonimno te da će se prikupljeni podaci koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Svi korišteni upitnici, osim pristanka na sudjelovanje u istraživanju, bili su spojeni kako bi se bez narušavanja anonimnosti mogli identificirati upitnici koji pripadaju istom ispitaniku. Primjena upitnika bila je individualna, a ispitanici su mogli birati da li žele sami popunjavati upitnike ili da im pitanja čita i odgovore unosi ispitivač. Zamoljeni su da odgovaraju iskreno i otvoreno te da odgovore na sva pitanja.

Upitnik zadovoljstva

Upitnik zadovoljstva (Lučev i Tadinac, 2010) obuhvaćao je pitanja o zadovoljstvu životom općenito, te zadovoljstva pojedinim aspektima zdravlja (zdravljem općenito, pokretljivošću, odsutnošću bolova, razinom energije, otpornosti na bolesti, raspoloženjem) i međuljudskih odnosa (odnosima s drugim ljudima općenito, odnosom s roditeljima, partnerom, djecom, prijateljima i suradnicima). Sudionici su zamoljeni da razmisle o svom životu i pokušaju procijeniti koliko su njime zadovoljni. Za svako pitanje trebali su označiti koliko su zadovoljni tim područjem na skali od 5 stupnjeva, od 1 = vrlo nezadovoljan do 5 = vrlo zadovoljan. Ako na neko pitanje nisu mogli odgovoriti jer, primjerice, trenutno nemaju partnera ili djece, trebali su označiti odgovor 0 = ne odnosi se na mene.

Kako bismo usporedili razine zadovoljstva i izraženost sklonosti pozitivnosti u različitim regijama, sudionike smo podijelili na 4 poduzorka: stanovnike otoka, sta-

novnike obalnih naselja, stanovnike Zagreba te stanovnike kontinentalnih naselja. Regionalni uzorci nisu se statistički značajno razlikovali prema spolu ($\chi^2 = 6,57$, $df = 3$, $p > 0,05$). Analiza varijance pokazala je da se uzorci stanovnika Zagreba, kontinentalnih i obalnih naselja međusobno ne razlikuju statistički značajno prema dobi, no uzorak otočana bio je statistički značajno stariji od ostala tri poduzorka.

REZULTATI I RASPRAVA

Pouzdanosti skala određene na ukupnom uzorku bile su prihvatljive i iznosile su $\alpha = 0,87$ za svih 13 čestica, $\alpha = 0,74$ za skalu zadovoljstva odnosima s drugim ljudima te $\alpha = 0,78$ za skalu zadovoljstva zdravljem (po 6 čestica). Za regionalne poduzorke, vrijednosti Cronbach alpha koeficijenata varirale su od 0,78 do 0,87 za svih 13 čestica upitnika, od 0,60 do 0,78 za skalu zadovoljstva odnosima te od 0,82 do 0,92 za skalu zadovoljstva zdravljem. Nešto niže pouzdanosti dobivene za skalu zadovoljstva odnosima mogu se pripisati i tome da je broj ispitanika koji je dao odgovore na sve čestice skale manji od 50% za sve uzorke. Pojedinci koji nemaju roditelje ili partnera nisu davali procjenu za tu česticu, pa bi ukupne rezultate na ovako zamišljenom upitniku zadovoljstva bilo korisnije formirati kao prosječnu procjenu zadovoljstva za čestice za koje je sudionik dao odgovor. Čestice skale zadovoljstva odnosima s drugim ljudima također su u znatno manjim međusobnim korelacijama (kreću se od 0,21 do 0,45), dok skalu zadovoljstva zdravljem čine puno homogenije čestice (sve interkorelacije su statistički značajne, a vrijednosti variraju od 0,48 do 0,73). Sama priroda domene odnosa s drugim ljudima uvjetuje manju homogenost. Moguće je, naime, da je osoba npr. vrlo zadovoljna odnosom s djecom ili partnerom, a vrlo nezadovoljna odnosom sa suradnicima, dok je manje vjerojatno da će se između različitih aspekata zdravlja pojaviti velike razlike u razini zadovoljstva.

Prosjeci za pojedine regionalne uzorke mogu se vidjeti u Tablici 1. Prosječno zadovoljstvo životom općenito na skali od 5 stupnjeva (od 1 = vrlo nezadovoljan do 5 = vrlo zadovoljan) za uzorak stanovnika otoka iznosilo je 3,77 (uz $SD = 0,95$), za stanovnike obalnih naselja 3,80 ($SD = 0,89$), za sudionike iz Zagreba 3,84 ($SD = 0,81$) te za sudionike iz kontinentalnih naselja 3,71 ($SD = 0,84$). Analiza varijance pokazala je da se 4 regionalna poduzorka ne razlikuju statistički značajno prema općem zadovoljstvu životom ($F = 1,03$; $df = 3/1226$; $p > 0,05$), zadovoljstvu zdravljem općenito ($F = 2,12$; $df = 3/1227$; $p > 0,05$) i odsutnosti bolova ($F = 1,45$; $df = 3/1227$; $p > 0,05$), dok su za ostalih 10 aspekata zadovoljstva postojale statistički značajne razlike (vrijednosti F-omjera kretale su se od 0,5 do 30,27 i sve su bile značajne na razini rizika manjoj od 1%). Post-hoc testovi su pokazali da je uzorak otočana iskazao statistički značajno više razine zadovoljstva odnosima s drugim ljudima općenito te specifičnim aspektima odnosa s drugim ljudima od ostale tri skupine, a uzorak stanovnika obalnih naselja statistički značajno više zadovoljstvo odnosom s partnerom od uzorka stanovnika Zagreba, te značajno više zadovoljstvo odnosom s prijateljima i partnerima nego uzorci iz Zagreba i kontinentalnih naselja. Otočani

su bili statistički značajno zadovoljniji vlastitim raspoloženjem od ostala tri uzorka, te statistički značajno zadovoljniji tjelesnom pokretljivošću, otpornošću na bolesti i razinom energije od stanovnika Zagreba i kontinentalnih naselja, a stanovnici obalnih naselja imali su statistički značajno više procjene zadovoljstva raspoloženjem od stanovnika Zagreba, te statistički značajno više zadovoljstvo tjelesnom pokretljivošću, otpornošću na bolesti te razinom energije od sudionika iz Zagreba i kontinentalnih naselja.

Tablica 1. Aritmetičke sredine i standardne devijacije zadovoljstva životom općenito te pojedinim domenama za sudionike 4 regije

Čestice upitnika zadovoljstva	Otočna naselja	Obalna naselja	Zagreb	Kontinentalna naselja
1. Zadovoljstvo životom općenito				
M	3,77	3,80	3,84	3,71
SD	0,89	0,89	0,81	0,84
N	258	447	231	294
2. Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito				
M	3,96	3,80	3,71	3,59
SD	0,96	0,78	0,78	0,76
N	255	449	232	293
3. Zadovoljstvo odnosom s roditeljima				
M	4,44	4,06	3,80	3,93
SD	1,07	1,05	1,13	1,05
N	139	374	210	263
4. Zadovoljstvo odnosom s partnerom				
M	4,66	4,13	3,82	4,04
SD	0,71	0,99	1,09	0,97
N	177	338	176	240
5. Zadovoljstvo odnosom s djecom				
M	4,68	4,36	4,25	4,37
SD	0,69	0,81	0,75	0,70
N	188	271	131	194
6. Zadovoljstvo odnosom s prijateljima				
M	4,55	4,21	3,99	3,98
SD	0,65	0,79	0,86	0,80
N	250	447	231	294
7. Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima				
M	4,30	3,92	3,72	3,69
SD	0,72	0,85	0,78	0,87
N	104	380	216	264
8. Zadovoljstvo zdravljem općenito				
M	3,77	3,83	3,77	3,64
SD	1,13	0,97	0,90	0,95
N	258	448	232	293
9. Zadovoljstvo tjelesnom pokretljivošću				
M	4,04	3,90	3,66	3,63
SD	1,11	1,02	0,97	1,06
N	258	449	232	294

10. Zadovoljstvo razinom energije				
M	4,02	3,92	3,66	3,63
SD	1,04	1,01	0,97	0,97
N	258	449	232	294
11. Zadovoljstvo otpornošću na bolesti				
M	4,02	3,89	3,77	3,70
SD	1,02	0,99	1,00	0,98
N	258	449	232	294
12. Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem				
M	4,10	3,83	3,60	3,67
SD	0,94	0,95	0,95	0,92
N	258	448	232	294
13. Odsutnost tjelesnih bolova				
M	3,71	3,70	3,59	3,57
SD	1,22	1,04	0,96	1,03
N	258	449	232	292

M – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *N* – broj sudionika koji su dali procjenu na pojedinu česticu

Ovo je donekle u skladu s ranijim istraživanjem kvalitete života stanovnika izoliranih naselja na hrvatskim otocima (Vuletić Mravinac i Vujkić, 2006). Autorice su utvrdile da otočani pokazuju statistički značajno više rezultate na česticama upitnika kvalitete života povezane sa zdravljem mjerene SF-36 upitnikom (Ware, Snow, Kosinski i Gandek, 2003) koje se odnose na fizičko funkcioniranje, vitalnost i odsutnost bolova nego kontrolna skupina. Više razine zadovoljstva zdravljem vjerojatno se mogu pripisati načinu života u obalnim te pogotovo otočnim naseljima, koji je manje uurban te blizini mora i pogodnijoj klimi u kojoj žive. Prema podacima prikupljenima u ispitivanjima vrijednosti u europskim državama (European values study) postoji povezanost broja sunčanih sati i subjektivne kvalitete života (Murray, Maddison i Rehdanz, 2011). Može se vidjeti da su otočani zadovoljniji specifičnim aspektima domena od ostalih skupina, ali općenite procjene zadovoljstva su im nešto niže nego za uzorak stanovnika Zagreba i obalnih naselja. Sudionici obalnih naselja su zadovoljniji specifičnim aspektima zdravlja nego stanovnici Zagreba i kontinentalnih naselja.

Kako bi se omogućila usporedba nalaza dobivenih na različitim skalama procjene, bruto rezultat se transformira na postotak skalnog maksimuma procedurom koju je preporučio Cummins (1997; 2002). Kad to učinimo s procjenom zadovoljstva životom općenito dobivenoj za četiri različita regionalna poduzorka, možemo vidjeti da prosjek zadovoljstva životom utvrđen za sudionike iz Zagreba transformiran na ovaj način iznosi 71%SM, za sudionike iz obalnih naselja 70%SM, za sudionike sa šibenskih otoka 69,25% SM, a za sudionike iz kontinentalnih naselja 67,75%SM. Vuletić je provela ispitivanje generacijskih i transgeneracijskih čimbenika kvalitete života vezane uz zdravlje studentske populacije u okviru kojeg je mjerila subjektivnu kvalitetu života odgovarajućom skalom Cumminsova ComQoL upitnika

(*Comprehensive Quality of Life Scale*). Prosječni rezultat 224 studenta Zagrebačkog sveučilišta transformiran na postotak skalnog maksimuma iznosio je 75,5% SM (Vuletić, 2004). U ispitivanju u kojem se provjeravalo efikasnost osobina ličnosti i osnovnih psiholoških potreba kao prediktora zadovoljstva životom na uzorku od 1166 sudionika dobi od 21 do 35 godina, prosječni rezultat na *Skali zadovoljstva životom* od pet čestica transformiran na postotak skalnog maksimuma iznosio je tek 58% SM (Sabol, 2005). U istraživanju kvalitete života građana Hrvatske koje je 2006. provedeno u okviru Programa Ujedinjenih naroda za razvoj ispitano je 8400 sudionika starijih od 18 godina, po oko 400 iz svake županije. Prosječna procjena zadovoljstva životom na skali od 1 do 10 bila je 6,6 (62,2% SM) (Hromatko i Japiec, 2007). Vrijednosti koje smo dobili na prikazanim uzorcima nalaze se u rasponu prosječnih procjena zadovoljstva životom općenito dobivenih u prijašnjim istraživanjima na hrvatskim sudionicima, s tim da su prosjeci od 67,75 do 71% SM koje smo dobili usporedivi ili nešto viši od vrijednosti utvrđenih na velikim uzorcima koji nisu bili ograničeni na studentsku populaciju (Pastuović i sur., 1995; Sabol, 2005; Hromatko i Japiec, 2007).

Kako bismo provjerili faktorsku strukturu korištenog upitnika zadovoljstva primijenili smo metodu glavnih komponenti i varimax metodu rotacije. Bartlettov test sfericiteta bio je statistički značajan za ukupan uzorak te za sve regionalne poduzorke na razini rizika manjoj od 1%, a Keiser Mayer Olkinov test prikladnosti skupa podataka za faktorsku analizu iznosio je 0,88 za ukupan uzorak, te od 0,67 do 0,83 za sudionike iz pojedinih regionalnih uzoraka. Budući da je Keiser vrijednosti

Tablica 2. Matrica faktorske strukture 13 čestica upitnika zadovoljstva određena na ukupnom uzorku sudionika. Primijenjena je metoda glavnih komponenti i varimax metoda rotacije.

Čestice	varimax faktori	
	VRX1	VRX2
Zadovoljstvo životom općenito		0,65
Zadovoljstvo odnosa s drugim ljudima općenito		0,67
Zadovoljstvo odnosom s roditeljima		0,58
Zadovoljstvo odnosom s partnerom		0,63
Zadovoljstvo odnosom s djecom		0,58
Zadovoljstvo odnosom s prijateljima		0,67
Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima		0,66
Zadovoljstvo zdravljem općenito	0,73	
Zadovoljstvo pokretljivošću	0,79	
Zadovoljstvo razinom energije	0,80	
Zadovoljstvo otpornošću na bolesti	0,80	
Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem	0,58	0,51
Odsutnost tjelesnih bolova	0,66	

Vrijednosti manje od 0,3 nisu prikazane.

iznad 0,50 smatrao prihvatljivima, vrijednosti iznad 0,60 osrednjima, a preko 0,80 izvrsnima (Fulgosi, 1984), smatrali smo da možemo opravdano provesti faktorsku analizu na ukupnom uzorku kao i na regionalnim poduzorcima.

Na ukupnom uzorku ekstrahirane su 2 glavne komponente s vrijednošću karakterističnog korijena većom od 1, a zajedno su objasnile 52,2% ukupne varijance upitnika. Prva glavna komponenta objasnila je 40,4%, a druga 11,8% varijance. Prvi varimax faktor saturiraju sve čestice skale zadovoljstva zdravljem, i nijedna druga čestica (Tablica 2), što jasno pokazuje da ovaj faktor odražava varijabilitet povezan s procjenama zadovoljstva zdravljem. Drugi varimax faktor saturiraju čestice zadovoljstvom životom općenito, odnosima s drugim ljudima općenito, te svim specifičnim aspektima zadovoljstva odnosima s drugim ljudima. Postojala je i nešto niža, ali još uvijek značajna pozitivna povezanost sa zadovoljstvom raspoloženjem. Zadovoljstvo raspoloženjem obično pokazuje značajne pozitivne povezanosti s većinom aspekata zadovoljstva (jer je povezano s trenutnim raspoloženjem koje utječe na trenutnu izraženost opće sklonosti pozitivnosti u procjenama), pa nešto manje pozitivne povezanosti s drugim varimax faktorom koji je zahvatio varijabilitet zadovoljstva odnosima nisu nelogične. Budući da upitnik mjeri zadovoljstvo životom općenito te zadovoljstvo u dvije životne domene i njihovim specifičnim aspektima, dvofaktorska struktura koju smo dobili na ukupnom uzorku uglavnom je u skladu s očekivanjima.

Rezultate komponentne analize u četiri regionalna uzorka prikazuje Tablica 3, u kojoj se nalaze vrijednosti karakterističnih korjenova i postotak objašnjene varijance upitnika za pojedine varimax faktore, kao i ukupan postotak varijance koji su objasnili značajni faktori.

Tablica 3. Rezultati komponentne analize u četiri regionalna uzorka

	Otočna naselja				Obalna naselja		Zagreb			Kontinentalna naselja	
Varimax faktori zadržani u konačnom rješenju	VRX1	VRX2	VRX3	VRX4	VRX1	VRX2	VRX1	VRX2	VRX3	VRX1	VRX2
Vrijednost karakterističnog korijena	4,23	1,78	1,56	1,06	5,12	1,55	4,84	1,69	1,15	5,37	1,82
Postotak objašnjene varijance (%)	32,6	13,7	12,0	8,2	39,35	11,91	37,2	13,1	8,8	41,3	14,0
Ukupan postotak varijance koji su objasnili faktori	66,4%				51,26%		59%			55,3%	

Tablica 4. Matrica faktorske strukture 13 čestica upitnika zadovoljstva određena na uzorku stanovnika obalnih (N = 448) i kontinentalnih naselja (N = 293). Primijenjena je metoda glavnih komponenti i varimax metoda rotacije.

Čestice	Uzorak sudionika obalnih naselja		Uzorak sudionika kontinentalnih naselja	
	Varimax faktori		Varimax faktori	
	VRX1	VRX2	VRX1	VRX2
Zadovoljstvo životom općenito	0,71			0,67
Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito	0,72		0,37	0,62
Zadovoljstvo odnosom s roditeljima	0,52			0,74
Zadovoljstvo odnosom s partnerom	0,57			0,56
Zadovoljstvo odnosom s djecom	0,51			0,68
Zadovoljstvo odnosom s prijateljima	0,73			0,71
Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima	0,60			0,67
Zadovoljstvo zdravljem općenito	0,37	0,69	0,74	0,32
Zadovoljstvo pokretljivošću		0,85	0,76	
Zadovoljstvo razinom energije		0,80	0,84	
Zadovoljstvo otpornošću na bolesti		0,77	0,82	
Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem	0,57	0,49	0,65	0,46
Odsustvo tjelesnih bolova	0,37	0,58	0,69	

Vrijednosti manje od 0,3 nisu prikazane

Kao i za ukupan uzorak, za sve regionalne poduzorke prvi (ili u slučaju obalnog uzorka drugi) varimax faktor bio je saturiran samo s česticama upitnika zadovoljstva zdravljem, uz manje odstupanje u slučaju uzorka sudionika iz kontinentalnih naselja, na kojem je prvi varimax faktor bio značajno povezan sa 6 čestica zadovoljstva zdravljem, ali i sa zadovoljstvom odnosima s drugim ljudima općenito. Putem postupka koji navodi Fulgosi (1984), odredili smo koeficijente kongruencije između pojedinih poduzoraka za faktor koji predstavlja varijabilitet povezan s procjenama zadovoljstva zdravljem. Koeficijenti kongruencije su za sve parove uzoraka bili viši od 0,90, što upućuje na to da se ovi faktori mogu smatrati identičnima.

Istim postupkom provjerili smo i podudaranje drugog varimax faktora za uzorke kontinentalnih i obalnih naselja na kojima je utvrđena dvofaktorska struktura, i pokazalo se da je vrijednost koeficijenta kongruencije veća od 0,8 i prema tome upućuje na invarijantnost faktora (Fulgosi, 1984). U slučaju uzorka sudionika iz otočnih naselja i Zagreba faktorska struktura nije bila posve u skladu s očekivanjima budući da se faktor zadovoljstva odnosima s drugim ljudima „raspao“ na 2 ili 3 faktora, s kojima su bile značajno povezane i neke čestice zadovoljstva zdravljem.

Budući da su značajni faktori objasnili zadovoljavajuću količinu varijance upitnika zadovoljstva za ukupan uzorak kao i za regionalne poduzorke (od 51.3% do 66.4%), te da smo za ukupan uzorak i dva regionalna poduzorka dobili očekivanu dvofaktorsku strukturu možemo smatrati da rezultati uglavnom govore u prilog

Tablica 5. Matrica faktorske strukture 13 čestica upitnika zadovoljstva određena na uzorku stanovnika Zagreba (N = 233). Primijenjena je metoda glavnih komponenti i varimax metoda rotacije.

Čestice	Varimax faktori		
	VRX1	VRX2	VRX3
Zadovoljstvo životom općenito			0,83
Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito		0,70	0,31
Zadovoljstvo odnosom s roditeljima		0,52	
Zadovoljstvo odnosom s partnerom			0,80
Zadovoljstvo odnosom s djecom			0,48
Zadovoljstvo odnosom s prijateljima		0,70	
Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima		0,67	0,32
Zadovoljstvo zdravljem općenito	0,77		0,32
Zadovoljstvo pokretljivošću	0,75		
Zadovoljstvo razinom energije	0,69		
Zadovoljstvo otpornošću na bolesti	0,78		
Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem	0,59		0,49
Odsutnost tjelesnih bolova	0,68		

Vrijednosti manje od 0,3 nisu prikazane.

konstruktnoj valjanosti upitnika. I kod preostala dva regionalna poduzorka dobiven je faktor zdravlja koji se poklapa s odgovarajućim faktorima dobivenim na obalnim i kontinentalnim uzorcima. Kao što smo već napomenuli, čestice koje se odnose na zadovoljstvo odnosima manje su homogene i njihova faktorska struktura je možda nešto manje jasna, no svejedno donose važnu informaciju o razinama zadovoljstva aspektima odnosa s drugim ljudima. Možemo uočiti da je opće zadovoljstvo životom značajno povezano s faktorima koji zahvaćaju varijabilitet zadovoljstva odnosima s drugim ljudima, ali ne i s faktorima koje se može interpretirati kao faktore zadovoljstva zdravljem. Opće zadovoljstvo životom trebalo bi u najvećoj mjeri odražavati sklonost pozitivnosti, pa bi se moglo zaključiti da sklonost pozitivnosti u većoj mjeri utječe na procjene zadovoljstva odnosima s drugim ljudima nego na procjene zadovoljstva zdravljem.

Zanimale su nas i spolne razlike različitih aspekata zadovoljstva. Iz prosječnih procjena zadovoljstva sudionika i sudionica prikazanih u Tablici 7. može se vidjeti da su žene zadovoljnije odnosom s roditeljima i djecom nego muškarci, dok su odnosom s partnericom zadovoljniji muškarci. Muškarci su također statistički značajno zadovoljniji zdravljem općenito, svojom tjelesnom pokretljivošću, razinom energije, raspoloženjem, otpornošću na bolesti i manje ih muče tjelesni bolovi nego žene. Moguće je da su žene doista nešto slabijeg zdravlja ili da im je lakše iskazati nešto manje procjene zadovoljstva. Naime, premda nismo provjeravali smatraju li sudionici da je za muškarce manje društveno poželjno da se žale na vlastito zdravlje

Tablica 6. Matrica faktorske strukture 13 čestica upitnika zadovoljstva određena na uzorku stanovnika otočnih (N = 258) naselja. Primijenjena je metoda glavnih komponenti i varimax metoda rotacije.

Čestice	Varimax faktori			
	VRX1	VRX2	VRX3	VRX4
Zadovoljstvo životom općenito				0,74
Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito			0,82	
Zadovoljstvo odnosom s roditeljima		0,67		
Zadovoljstvo odnosom s partnerom		0,80		0,34
Zadovoljstvo odnosom s djecom			0,44	0,62
Zadovoljstvo odnosom s prijateljima			0,81	
Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima		0,72		
Zadovoljstvo zdravljem općenito	0,70			
Zadovoljstvo pokretljivošću	0,74		0,34	
Zadovoljstvo razinom energije	0,77	0,80		
Zadovoljstvo otpornošću na bolesti	0,85	0,77		
Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem	0,72	0,49		0,46
Odsutnost tjelesnih bolova	0,81	0,58		

Vrijednosti manje od 0,3 nisu prikazane.

nego za žene, moguće je da se utvrđena razlika u razinama zadovoljstva različitim aspektima zdravlja muških i ženskih sudionika barem dijelom može pripisati razlici u društvenoj prihvatljivosti iskazivanja nezadovoljstva zdravljem za muškarce i žene.

U nizu istraživanja utvrđene su spolne razlike u osobinama ličnosti, muškarci pokazuju više razine ekstraverzije, a žene više razine neuroticizma. Ove razlike su prisutne kroskulturalno (Costa i sur., 2001; Lynn i Martin, 1997) i odražavaju se u razlikama u provođenju slobodnog vremena, preferiranim zanimanjima i ishodima povezanim sa zdravljem (Browne, 1998; Collaer i Hines, 1995; Lippa, 2005). Ima nekoliko različitih teorijskih pristupa koji nastoje objasniti porijeklo spolnih razlika u ličnosti. Prema teoriji socijalnih uloga, većina spolnih razlika nastaje zbog internalizacija karakteristika odgovarajućih spolnih uloga, pa odrastajući u određenoj kulturi muškarci i žene nauče kako se ponašati, osjećati i razmišljati na način koji se smatra prikladnim (Eagley, 1987; Ruble i Martin, 1998), dok evolucijska teorija smatra da su urođene razlike u crtama ličnosti uvjetovane evolucijskom selekcijom, prema kojoj je više žena koje su bile brižne, emocionalno tople i s manje izraženom sklonosti uzbuđenjima imalo uspješno potomstvo, dok su svoje gene prenijeli dalje asertivniji muškarci te oni skloni traženju uzbuđenja (Buss, 1997; Campbell, 2002; MacDonald, 1995).

Budući da su razine zadovoljstva, ali i sklonost pozitivnosti u značajnim korelacijama s osobinama ličnosti po kojima se muškarci i žene razlikuju, mogli smo pretpostaviti da su moguće i spolne razlike u sklonosti pozitivnosti.

Tablica 7. Aritmetičke sredine odgovora na čestice upitnika zadovoljstva za muškarce i žene te vrijednosti t-testa za nezavisne uzorke.

Čestice upitnika zadovoljstva	M_M	M_Z	t
1. Zadovoljstvo životom općenito	3,80	3,77	0,51
2. Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito	3,78	3,77	0,24
3. Zadovoljstvo odnosom s roditeljima	3,94	4,13	-2,78**
4. Zadovoljstvo odnosom s partnerom	4,21	4,05	2,53*
5. Zadovoljstvo odnosom s djecom	4,36	4,47	-2,04*
6. Zadovoljstvo odnosom s prijateljima	4,16	4,19	-0,63
7. Zadovoljstvo odnosom sa suradnicima	3,81	3,89	-1,59
8. Zadovoljstvo zdravljem općenito	3,87	3,67	3,57**
9. Zadovoljstvo tjelesnom pokretljivošću	3,93	3,73	3,37**
10. Zadovoljstvo razinom energije	3,95	3,74	3,78**
11. Zadovoljstvo otpornošću na bolesti	3,98	3,74	4,37**
12. Zadovoljstvo vlastitim raspoloženjem	3,90	3,73	3,15**
13. Odsutnost tjelesnih bolova	3,77	3,56	3,65**

M - aritmetička sredina, t - t-test značajnosti razlike između procjena globalnih i specifičnih domena, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Prema modelu prosudbi očekuju se više procjene zadovoljstva za globalne u odnosu na specifične domene, no u ranijim istraživanjima (Diener i sur., 2000; Oishi i Diener, 2001) pokazalo se da pojedinci i društva variraju prema sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti u procjenjivanju, te da se ta dispozicijska pozitivnost može objasniti osobinama ličnosti ali i društvenim normama. Neka društva (i pojedinci) tako pokazuju obrnuti trend, tj. umanjivanje procjena na globalnim domenama zadovoljstva u odnosu na odgovarajuće specifične aspekte tih domena, a smjer i izraženost sklonosti pozitivnosti ovisi i o domeni zadovoljstva na kojoj se određuje.

U ispitivanju Dienera i suradnika (2000), osim vlastitog zadovoljstva ispitanici su procjenjivali i kakav bi odgovor na istom upitniku zadovoljstva dala idealna osoba. Na taj način autori su utvrdili razinu zadovoljstva koje se u nekom društvu smatra poželjnim i koja upućuje na društvene norme povezane sa subjektivnom dobrobiti. Idealna razina zadovoljstva bila je značajno povezana sa sklonosti pozitivnosti pojedinca i društva (Diener i sur., 2000).

Proveli smo niz regresijskih analiza kako bismo utvrdili u kojoj se mjeri varijabilitet u procjenama globalnih dimenzija zadovoljstva može pripisati zadovoljstvu specifičnim razinama (koje bi u većem stupnju trebale odražavati objektivne uvjete) te općem zadovoljstvu životom (koje bi trebalo odražavati opće tendencije pozitivnosti). Kad se na temelju procjena specifičnih domena zadovoljstva u regresijskoj analizi predviđa procjena zadovoljstva odgovarajućom globalnom domenom, rezidualne vrijednosti, tj. količina varijance procjena zadovoljstva globalnim domenama koja nije objašnjena procjenama korespondentnih specifičnih aspekata zado-

voljstva smatra se indikatorom sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti (Diener i sur., 2000). Što je procjena zadovoljstva globalnom domenom viša u odnosu na iskazano zadovoljstvo specifičnim domenama, to je veća opća sklonost pozitivnosti. U slučaju da je iskazano zadovoljstvo globalnom domenom manje od zadovoljstva korespondentnim specifičnim domenama to se obično smatra pokazateljem sklonosti negativnijim procjenama. Kad se zatim u sljedećem koraku kao prediktor u regresijsku jednadžbu uvrsti opće zadovoljstvo životom, na temelju količine varijance kriterija koju objašnjava može se posredno zaključiti o utjecaju opće sklonosti pozitivnosti na procjenu zadovoljstva globalnom domenom. Ako opće zadovoljstvo objašnjava statistički značajnu količinu dodatne varijancu procjena globalnih domena zadovoljstva, to upućuje na to da zadovoljstvo globalnom domenom nije samo suma zadovoljstva specifičnim domenama nego odražava i općenitu sklonost pozitivnosti.

U hijerarhijskoj regresijskoj analizi u kojoj je procjena globalnog zadovoljstva odnosima s drugim ljudima odnosno zadovoljstva zdravljem bila kriterijska varijabla, u prvom koraku je uvrštena prosječna procjena za pet korespondentnih specifičnih domena zadovoljstva kao prediktor (odnosno prosječna procjena za one od pet specifičnih domena na koje su sudionici dali odgovor, osobe koje nemaju partnera/djecu/roditelje nisu davale procjenu za ta pitanja), a u drugom opće zadovoljstvo životom. Opće zadovoljstvo životom objasnilo je statistički značajan udio dodatne varijance za obje globalne domene: 6,7% za sudionike te 6,5% za sudionice u predikciji zadovoljstva odnosima s drugim ljudima, te 0,7% za sudionike i 1,4% za sudionice u predikciji zadovoljstva zdravljem općenito.

Utvrđene su neke spolne razlike u značajnosti doprinosa općeg zadovoljstva životom u predikciji zadovoljstva globalnim domenama na regionalnim poduzorcima. Za sva 4 regionalna poduzorka utvrđen je statistički značajan doprinos općeg zadovoljstva životom za domenu odnosa s drugim ljudima (od 3,3 do 10,7% objašnjene varijance globalne domene), no za domenu zadovoljstva zdravljem opće zadovoljstvo je objasnilo statistički značajan udio dodatne varijance samo za uzorke sudionika iz obalnih i kontinentalnih naselja (0,5% i 2,9%). Na sudionicima iz Zagreba, obalnih i kontinentalnih naselja doprinos općeg zadovoljstva bio je značajan samo za žene (2,1%, 1% i 4,4%), ali ne i za muškarce. Moglo bi se zaključiti da je utjecaj opće sklonosti pozitivnosti manje prisutan u procjenjivanju domene zdravlja, pogotovo kod muških sudionika.

Pokazalo se da ne postoji statistički značajna razlika u procjenama globalne domene zadovoljstva zdravljem i specifičnih domena ni za muške ni za ženske sudionike, premda je postojao trend u smjeru negativnosti: procjena globalne domene niža je od procjene odgovarajućih specifičnih domena, no ta razlika nije bila statistički značajna na razini rizika manjoj od 5% (rezultati su prikazani u Tablici 8). Za domenu zadovoljstva odnosima s drugim ljudima razlike između procjena globalne domene i odgovarajućih specifičnih aspekata bile su statistički značajne na razini rizika manjoj od 1% i za muške i za ženske sudionike. Procjene globalnih domena bile su manje od prosječnih procjena specifičnih aspekata.

Slične nalaze dobili su i u nekim ranijim studijama: Oishi i Diener (2001) našli su da opće zadovoljstvo životom objašnjava statistički značajan dodatni dio varijance globalne domene odnosa s drugim ljudima u sve tri navedene studije, no više zadovoljstvo globalnom domenom u odnosu na specifične aspekte nađeno je samo u dva od tri istraživanja. Postoji nekoliko mogućih objašnjenja za ovakav nalaz. Procjene specifičnih aspekata zadovoljstva odnosom s drugim ljudima utvrđene na prikazanom uzorku prilično su visoke i kreću se od 3,81 za muške i 3,89 za ženske sudionike za odnos sa suradnicima do 4,36 i 4,47 za odnos s djecom, dok prosječna procjena zadovoljstva odnosima s drugim ljudima općenito iznosi 3,78 za muške i 3,77 za ženske sudionike. Kako sklonost pozitivnosti varira u različitim društvima, moguće je da u Hrvatskoj ova sklonost općenito nije toliko izražena, tj. da postoji tendencija umanjivanja procjena zadovoljstva globalnim domenama, barem za zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima. Osim toga, moguće je da bi rezultati bili drugačiji kad bi odabrali druge specifične domene, naime pitanje je koliko su u konstrukciji procjene zadovoljstva odnosima s drugim ljudima doista uključene domene odnosa s roditeljima i djecom.

Ako se detaljnije osvrnemo na razlike u razini zadovoljstva za domene različite specifičnosti, možemo uočiti određene regionalne razlike u izraženosti razlike između procjena zadovoljstva globalnom domenom i prosječnog zadovoljstva specifičnim domenama zdravlja. Procjene zadovoljstva odnosima s drugim ljudima su statistički značajno niže od prosjeka zadovoljstva specifičnim aspektima odnosa za sva četiri regionalna poduzorka, i to za muške i ženske sudionike (vidi Tablicu 8). Možemo, dakle, zaključiti da za ovu domenu hrvatski sudionici pokazuju sklonost negativnosti u procjenjivanju.

Za domenu zadovoljstva zdravlja nalaz nije tako jednoznačan. Iz Tablice 8 možemo vidjeti da se procjene zadovoljstva vlastitim zdravljem statistički značajno razlikuju za uzorke muških i ženskih stanovnika otoka, te za uzorak muških sudionika iz Zagreba. Otočani pokazuju sklonost umanjivanju procjene zadovoljstva zdravljem općenito, dok sudionici iz Zagreba pokazuju sklonost uvećavanju procjene zadovoljstva, tj. sklonost pozitivnosti u procjenjivanju ove domene. Čini se da otočani nisu skloni uvećavanju razine zadovoljstva zdravljem općenito, no to nije toliko iznenađujuće ako se prisjetimo da su medicinske usluge puno manje dostupne na otoku nego u Zagrebu, pa bismo mogli pretpostaviti da stanovnici otoka nemaju vremena za preoptimistične procjene vlastitog zdravlja ako žele pravovremeno stići do bolnice. Osim ovim specifičnim uvjetima okoline, izražena sklonost umanjivanju globalnih procjena zadovoljstva vjerojatno se može pripisati i društvenim normama, tj. razini zadovoljstva koje se u našem društvu smatra poželjnom.

Kao što je spomenuto prije, razlike u dispozicijama ličnosti koje se sustavno nalaze između muškaraca i žena (Costa i sur., 2001; Lynn i Martin, 1997) odražavaju se u razlikama u ponašanju. Budući da su osobine ličnosti povezane sa sklonosti pozitivnosti u procjenjivanju (Oishi i Diener, 2001), nije iznenađujuće da su utvrđene i neke spolne razlike u izraženosti opće sklonosti pozitivnosti kod donošenja procjena zadovoljstva za domene. Za sve regionalne poduzorke, osim onaj iz Zagre-

Tablica 8. Aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena zadovoljstva životom općenito, zadovoljstva odnosima drugim ljudima općenito, zadovoljstva zdravljem općenito te prosječnog odgovora za pet specifičnih aspekata pojedine domene te t-testovi značajnosti razlike između procjena zadovoljstva globalnim i specifičnim domenama za pojedine regionalne uzorke sudionika.

		Otočna naselja		Obalna naselja		Zagreb		Kontinentalna naselja	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zadovoljstvo životom općenito	<i>M</i>	3,76	3,78	3,80	3,80	3,99	3,71	3,70	3,72
	<i>SD</i>	0,94	0,81	0,91	0,85	0,85	0,84	0,81	0,87
Zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima općenito	<i>M</i>	3,91	4,02	3,81	3,79	3,78	3,65	3,61	3,57
	<i>SD</i>	1,04	0,87	0,79	0,87	0,77	0,78	0,72	0,78
Prosječna procjena za specifične aspekte zadovoljstva odnosima s drugim ljudima	<i>M</i>	4,52	4,61	4,08	4,17	3,92	3,87	3,95	4,02
	<i>SD</i>	0,54	0,45	0,62	0,64	0,62	0,63	0,62	0,61
	<i>t</i>	-7,16**	-8,5**	-5,7**	-8,02**	-2,05*	-3,5**	-6,03**	-8,2**
Zadovoljstvo zdravljem općenito	<i>M</i>	4,04	3,50	3,91	3,74	3,89	3,68	3,68	3,61
	<i>SD</i>	0,87	1,30	0,95	0,99	0,79	0,98	0,90	0,81
Prosječna procjena za specifične aspekte zadovoljstva zdravljem	<i>M</i>	4,21	3,75	3,90	3,79	3,73	3,58	3,77	3,53
	<i>SD</i>	0,68	1,05	0,75	0,82	0,67	0,74	0,90	0,81
	<i>t</i>	-2,77**	-4,11**	0	-1,13	2,41**	1,47	-1,67	1,47

ba, utjecaj sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti u procjenjivanju bio je veći za žene nego za muškarce, pogotovo za domenu zadovoljstva zdravljem. Moguće je da postoje i regionalne razlike u društvenim normama povezanim sa poželjnim razinama subjektivne dobrobiti koje se odražavaju u procjenama zadovoljstva sudionika, te eventualne spolne razlike u društveno poželjnim razinama zadovoljstva, a to bi trebalo pobliže ispitati u budućim istraživanjima.

Kako bismo pobliže utvrdili izraženost sklonosti pozitivnosti odnosno negativnosti u uzorku zahvaćenom u našem istraživanju, izračunali smo mjeru sklonosti pozitivnosti koju su koristili Diener i suradnici (2000) kako bi usporedili studente u 41 državi po izraženosti ove dispozicije. Sklonost pozitivnosti odnosno negativnosti varira od osobe do osobe, ali i od društva do društva, a utvrđeno je da je povezana s procjenom idealne razine zadovoljstva (Diener i sur., 2000), te se djelomice može objasniti normama pojedinog društva.

Za sve regionalne poduzorke, kao i za uzorak podijeljen prema spolu prosječna rezidualna vrijednost bila je blizu 0 za obje ispitane domene. Premda smo utvrdili prije opisane razlike u izraženosti pozitivnosti muškaraca i žena te između različitih regija, prema sklonosti pozitivnosti izraženoj kao udjelu varijance procjene zadovoljstva globalnim domenama koja se ne može objasniti zadovoljstvom odgovarajućim specifičnim domenama svi poduzorci imali su prosjek vrlo blizu 0.

Prema ovom indikatoru kao i prije spomenutim razlikama u prosječnoj razini zadovoljstva globalnih i specifičnih domena hrvatska populacija pokazuje puno manju sklonost pozitivnosti nego što je to slučaj u, primjerice, zemljama Srednje i Južne Amerike, SAD ili čak susjednoj Sloveniji, vrijednost indikatora je najbliža onima koje su Diener i suradnici (2000) dobili za Austriju, Nepal i Estoniju. Izraženost sklonosti pozitivnosti hrvatske populacije trebalo bi provjeriti u daljnjim istraživanjima kao i na primjeru drugih životnih domena, no moguće je da kao društvo ne pokazujemo izrazitu sklonost pozitivnosti ili negativnosti u procjenjivanju. Uz prethodno navedene nalaze na području testiranja modela opće pozitivnosti i modela prosudbi pojavljuje se metodološko pitanje koje autori tih studija ne naglašavaju (Diener i sur., 2000; Oishi i Diener, 2001), naime odabir globalnih i specifičnih domena koje se ispituju. Rezidualne vrijednosti su to manje što je u regresijsku jednadžbu uvršteno više relevantnih prediktora koji će adekvatno pokriti domenu za koju se predviđa rezultat. Za razliku od prethodnih studija, u prikazanom istraživanju odabrali smo veći broj specifičnih aspekata za pojedinu globalnu domenu za koje smo smatrali da će pokriti bitne specifične aspekte pojedine domene. Moguće je da su prosječne vrijednosti reziduala jako male i zbog toga što smo koristili veći broj specifičnih aspekata po globalnoj domeni nego Diener i suradnici u svom ispitivanju (Diener i sur., 2000).

U budućim istraživanjima bilo bi zanimljivo dalje ispitati regionalne i spolne razlike u ovoj dispoziciji i na drugim domenama zadovoljstva te povezanost sklonosti pozitivnosti s društvenim normama i osobinama ličnosti.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja na ukupnom uzorku od 1298 sudionika upućuju na zadovoljavajuću razinu pouzdanosti i očekivanu faktorsku strukturu prikazanog upitnika zadovoljstva, uz nešto niže pouzdanosti skale zadovoljstva odnosima s drugim ljudima. Smatramo da je upitnik zadovoljstva od 13 čestica potencijalno valjan instrument koji se može koristiti u budućim istraživanjima, uz zanimljivu mogućnost indirektnog određivanja sklonosti pozitivnosti pojedinca koja se odražava u procjenama subjektivne dobrobiti.

Usporedbom različitih razina zadovoljstva te primjenom regresijske analize ispitali smo izraženost sklonosti pozitivnosti u procjenjivanju kod hrvatskih sudionika. Utjecaj opće sklonosti pozitivnosti manje je prisutan u procjenjivanju dome-

ne zdravlja. Pokazalo se da postoji sklonost negativnosti u procjenjivanju domene odnosa s drugim ljudima, dok su se na domeni zadovoljstva zdravljem pokazale regionalne razlike: sudionici iz Zagreba pokazuju sklonost pozitivnosti, a sudionici s otoka sklonost negativnosti u procjenjivanju općeg zadovoljstva zdravljem.

LITERATURA

- Browne, K. (1998). *Divided labours: An evolutionary view of women at work*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Buss, D.M. (1997). Evolutionary foundations of personality, U R. Hogan (ur.), *Handbook of personality psychology* (317-344). London: Academic Press.
- Campbell, A. (2002). *A mind of her own: The evolutionary psychology of women*. New York: Oxford University Press.
- Collaer, M.L., Hines, M. (1995). Human behavioral sex differences: A role for gonadal hormones during early development? *Psychological Bulletin*, 118, 55-107.
- Costa, P.T. Jr., Terracciano, A., McCrae, R.R. (2001). Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 322-331.
- Cummins, R.A. (1997). *The comprehensive Quality of Life Scale Manual (Fifth edition)*. School of Psychology, Deakin University.
- Cummins, R.A. (2000b). *A homeostatic model for subjective quality of life*, Proceedings, Second conference on quality of life in cities, National university of Singapore, Singapore, str. 51-9.
- Cummins, R.A. (2002). *Caveats to the Comprehensive Quality of Life Scale*. Internetski izvor: <http://acqol.deakin.edu.au/instruments/index.htm> (posljednji put pristupljeno stranici 05. 01. 2013).
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, G.J., Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, E., Napa Scollon, C.K., Oishi, S., Dzokoto, V., Suh, E. (2000). Positivity and the Construction of Life Satisfaction Judgments. *Journal of Happiness Studies*, 1, 159-176.
- Eagley, A.H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Fulgosi, A. (1984). *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.
- Goldberg, L.R. (1997). *International personality item pool*. Internetski izvor: <http://www.ipip.ori.org> (posljednji put pristupljeno stranici 15. 01. 2013)
- Hromatko, A., Japec, L. (2007). Subjektivno blagostanje. U Japec, L., Z. Šućur (ur.), *Kvaliteta života u Hrvatskoj: regionalne nejednakosti*. Program Ujedinjenih Naroda za razvoj, Zagreb, str. 87-97.
- Kosma, A., Stone, S., Stones, M.J. (2000). Stability in components and predictors of subjective well-being: Implications for the SWB structure. In E. Diener (Ed). *Advances in quality of life theory and research*. Dordrecht: Kluwer
- Lima, M.L., Novo, R. (2006). So far so good? Subjective and social well-being in Portugal and Europe. *Portuguese Journal of Social Science*, 5, 5-33.

- Lippa, R.A. (2005). *Gender, nature and nurture*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Lučev, I., Tadinac, M. (2010). Provjera dvaju modela subjektivne dobrobiti te povezanosti zadovoljstva životom, demografskih varijabli i osobina ličnosti. *Migracijske i etničke teme*, 26, 263-296.
- Lynn, R., Martin, T. (1997). Gender differences in extraversion, neuroticism and psychotism in 37 countries. *Journal of Social Psychology*, 137, 369-373.
- MacDonald, K.B. (1995). Evolution, the five-factor model and levels of personality. *Journal of Personality*, 63, 525-567.
- Martinis, T. (2005). *Percepcija kvalitete života u funkciji dobi*. Neobjavljeni diplomski rad. Odsjek za psihologiju sveučilišta u Zagrebu.
- Murray, T., Maddison, D., Rehdanz, K. (2011). Do Geographical Variations in Climate Influence Life Satisfaction? *Kiel Working Papers*, 1694. Kiel Institute for the world economy.
- Novo, R.F. (2003). *Para além de eudaimonia: o bem-estar psicológico em mulheres na idade avançada*. Lisbon: Fundação Calouste Gulbenkian e Fundação para a Ciência e Tecnologia.
- Oishi, S., Deiner, E. (2001). Re-examining the general positivity model of Subjective Well-being: The Discrepancy between specific and global domain satisfactions. *Journal of Personality*, 69, 641-666.
- Pastuović, N., Kolesarić, V., Krizmanić, M. (1995). Psychological variables as predictors of quality of life. *Review of Psychology*, 2, 49-61.
- Ruble, D.N., Martin, C.L. (1998). Gender development. U W. Damon, N. Eisenberg (ur.), *Handbook of child psychology* (933-1016), New York: Wiley.
- Ryff, C. (1995). Psychological Well-Being in Adult Life, *Current Directions in Psychological Science*, 4, 99-104.
- Ryff, C.D., Magee, V.J., Kling, K.C., Wing, E.H. (1999). Forging macro-micro linkages in the study of psychological well-being. U Ryff, C.D., V. Marshall (ur.), *The Self and Society in an Aging Process*. New York: Springer.
- Sabol, J. (2005). *Osobine ličnosti i osnovne psihološke potrebe kao prediktori zadovoljstva životom*. Diplomski rad. Odsjek za psihologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Schmitt, D.P., Voracek, M., Realo, A., Allik, J. (2008). Why Can't a Man Be More Like a Woman? Sex Differences in Big Five Personality Traits Across 55 Cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 168-182.
- Vuletić Mravinac, G., Mujkić, A. (2006). Mental Health and Health-related Quality of Life in Croatian Island Population. *Croatian Medical Journal*, 47, 635-640.
- Vuletić, G. (2004). *Generacijski i transgeneracijski čimbenici kvalitete života vezane za zdravlje studentske populacije*. Neobjavljena doktorska disertacija. Medicinski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Wahl, A.K., Rustoen, T., Hanestad, B.R., Lerdal, A., Moum, T. (2004). Quality of life in the general Norwegian population, measured by the Quality of Life Scale (QOLS-N). *Quality of Life Research*, 13, 1001-1009.
- Ware, J.E., Snow, K.K., Kosinski, M., Gandek, B. (2003). *SF-36 Health Survey: Manual and interpretation guide*. Lincoln: Quality Metric Inc.

GENDER AND REGIONAL DIFFERENCES IN POSITIVITY

Summary

According to the judgment model, general life satisfaction and positivity should have a greater influence on global domains of satisfaction than on specific aspects of satisfaction which are assumed to be more influenced by relevant objective information.

Level of positivity varies from person to person and it has been established that societies differ in average disposition towards positivity (Diener, Napa Scollon, Oishi, Dzokoto and Suh, 2000). This paper presents the results of life satisfaction studies collected from 2009 to 2011 on a total sample of 1298 Croatian residents. All the participants rated satisfaction with life, satisfaction with global domains of relationship with other people and health as well as corresponding specific aspects of those domains. Participants also completed demographic data questionnaire. Factor analysis on the total sample and subsamples of participants from the coastal region ($N = 448$) and continental areas ($N = 293$) indicated a two-factor structure of the life satisfaction questionnaire, while factor analysis on the subsample of participants from Zagreb ($N = 233$) and from the islands ($N = 258$) revealed 3 and 4 significant factors respectively. By comparing satisfaction levels for global domains with corresponding specific aspects of satisfaction it is possible to assess disposition toward positivity.

General satisfaction included as a predictor in the regression equation after satisfaction with specific aspects accounts for the statistically significant additional variance of satisfaction as a global domain of relationships with others for all regional subsamples. For the health domain, general satisfaction predicted a significant additional variance with general satisfaction with health for the Zagreb and island samples. Participants from Zagreb show positivity in assessing the health domain, while participants from the islands show a tendency toward negativity. Male participants from the majority of regional subsamples showed less pronounced positivity disposition, particularly for the health satisfaction domain.

Key words: life satisfaction, judgment model, positivity

Primljeno: 17. 05. 2013.